№ 274 ԿԻՐԱԿԻ ԴԵԿՏԵՄԲԵՐԻ 12

1904

ԵՐԵՍՈՒՆԵՐԿՈՒ ԵՐՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ԿԻՐԱԿԻ ԴԵԿՏԵՄԲԵՐԻ 12 № 274

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 ռուբլի. կէս տարվանը 6 ռուբ.
Առանձին համարները 5 կոպէկով.

Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատան մէջ.

Մեր հասցէն. Тифлисъ, редакція «Мшакъ».
կամ Tiflis, Rédaction «Mschak».
Տէլէֆօն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(բացի կիրակէ և տօն օրերից).

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով.

Յայտարարութիւնների համար վճարում են
իւրաքանչիւր տողատեղին 10 կոպէկ.
Տէլէֆօն № 253.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԲԱՑՎԱԾ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՄՇԱԿ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ԼՐԱԳՐԻ

(33-ՐԴ ՏԱՐԻ)

ԱՌԱՋԻԿԱՅ 1905 ԹՒԱԿԱՆԻՆ

«ՄՇԱԿԸ» ԿԸ ՀՐԱՏԱՐԱԿՎԻ ՆՈՅՆ ՊՐՕԳՐԱՄՈՎ ԵՒ ՆՈՅՆ ՈՒՂՂՈՒԹԵԱՄԲ

ամեն օր, բացի տօներին յաջորդող օրերից:

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳԻՆԸ. «Մշակի» տարեկան գինը 10 ռուբլի է, տասն և մէկ ամսվանը նոյնպէս 10 ռ., տասն ամսվանը՝ 9 ռ., ինն ամսվանը՝ 8 ռ., 8 ամսվանը՝ 7 ռուբլի, եօթ և վեց ամսվանը՝ 6 ռ., հինգ ամսվանը՝ 5 ռ., չորս ամսվանը՝ 4 ռ., երեք ամսվանը՝ 3 ռ., երկու ամսվանը՝ 2 ռ. և մի ամսվանը՝ 1 ռուբլի:

ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԵԱՆ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ. Ամերիկայի բաժանորդները պէտք է վճարեն տարեկան 6 դոլլար. Եւրոպայի բաժանորդները՝ 30 ֆրանկ. Պարսկաստանի բաժանորդները՝ 10 ռուբլի:

«Մշակին» գրվել կարելի է ԽՄԲԱԳՐԱՏԱՆԸ. (Բազարնայա և Բարօնսկայա փողոցների անկիւն): Ստորագրվել կարելի է միայն ամսի 1-ից:

Կայսրութեան ուրիշ քաղաքներից «ՄՇԱԿԻՆ» գրվելու համար և առհասարակ նամակներ և ծրարներ ուղարկելիս, պէտք է դիմել հետեւեալ հասցէով. ТИФЛИСЪ, Редакція «МШАКЪ», իսկ արտասահմանից՝ TIFLIS, Rédaction du journal «MSCHAK».

Յայտարարութիւնները ընդունվում են բոլոր լեզուներով:

ԱՊԱՌԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՉԷ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ

Կիրակի, դեկտեմբերի 12 ին

ՄԱՐԻԱ ՍԱՎԵԼԵՎՆԱ ԽԱՆՋԱԼԱՁԵԻ
(ԾՆԵԱԼ ՄԱՆՎԵԼՕՎԱ)

մահվան քառասնօրեայ տարեդարձի օրը Թանդոյեան ս. Աստուածածին եկեղեցում (Միքայէլեան փող. բէալական դպրոցի դիմաց) կը կատարվի պատարագ և հոգեհանգիստ, որի մասին յայտնում են ազգականներին և ծանօթներին ամուսին Պետր Եգօրօվիչ Խանջալաձէն, Եկատերինա Եգօրովնա, Ստեփան և Իվան Սավելեվիչ Մանվելօֆները, Սօֆիա Սավելեվնա և Իօսիֆ Ղավկուլիձէ: (2—2)

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Աշուղներ.—ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Բժիշկ Գէորգ Կաճկաճեան. Մուրացկաններին ուղարկեցէք. Հայ բժիշկներին. Նամակ Աստրախանից. Նամակ Խմբագրութեան. Ներքին լուրեր. —ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Պատերազմի շուրջը. — ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ. — ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ:

ԱՇՈՒՂՆԵՐԸ

Աշուղ Համբօի մասին յօդուածը, որ մենք զետեղեցինք «Մշակի» երեկվայ համարում, առիթ է տալիս մեզ մի քանի խօսք ասելու աշուղների կատարած դերի մասին մեր երկրում:

Աշուղները, շատ մօտ լինելով ժողովրդին, որոշ ազդեցութիւն են արել նրա վրա, արձագանք դառնալով նրա վշտերին և հոգսերին, սգալով նրա հետ կարեւոր կորուստներ, տօնելով նրա հետ ուրախ դիպուածներ, վառ պահելով նրա մէջ սրբազան աւանդութիւններ և ոգեւորելով նրան բարի գործերի և քաջագնական սխրագործութիւնների համար:

Աշուղները թէև զուրկ են ընդարձակ զրագիտութիւնից, բայց անցնում են որոշ վարժութեան մի դպրոց, աշակերտելով փորձված վարպետի մօտ: Նրանք նայում են իրանց արհեստի վրա, իբրև որոշ բարոյական պահանջներ պարունակող մի կոչման վրա, որի նշանակութիւնը նրանք պէտք է վայր չը գցեն ոչ իրանց դասակարգի և ոչ հասարակութեան առաջ:

Մենք չենք խօսում, անկասկած, այն պատահական երգիչների մասին, որոնք առանց ձայնի, առանց հմուտ արհեստի, թափառում են այս ու այն կողմ, մի քանի կոպէկ ձեռք գցելու և իրանց հացը հայթհայթելու համար:

Զանազան ժամանակներում զանազան է եղել և աշուղների երգերի բովանդակութիւնը: Վերջին դարերում և անցեալ դարի սկզբում մեր աշուղները մեծ տեղ էին տալիս կրօնական թեմաներին: Մահմեդական իշխանութեան օրերում աշուղները մի կողմից վառ էին պահում ժողովրդի մէջ հայրենի կրօնը, փառաբանելով նրա զօրութիւնը և վեհութիւնը, միւս կողմից պատմում էին Դաւիթ Բեգի, Մխիթարի և ուրիշների քաջութիւնները և գուարճացնում էին ժողովրդին հին հեքիաթներով և արեւելեան սիրավէպերով: Փոխվեցին ժամանակները, փոխվեց ժողովրդի տրամադրութիւնը—փոխվեցին և աշուղների երգերը: Սկսվեց բարոյախօսական և անհատական զգացմունքների արտայայտութեան մի շրջան, որ մասամբ շարունակվում է և այժմ: Վերջին երկու տասնեակ տարիներում աշուղների երգերի մէջ արձագանք գտան հասարակական և ընդհանուր ժողովրդական հոսանքների արտայայտութիւններ: Աշուղների շրջանում երևացին գրագէտներ, ինքնուսներ, որոնք սկսեցին շարադրել, կամ հետևելով գրականութեանը՝ միջնորդների դեր կատարել ժողովրդական խաւերում: Յայտնի են աշուղներ, որոնք պատմում էին Րաֆֆիի և ուրիշ հեղինակների վէպերը իրանց ունկնդիրներին, որոնք ոտանաւորով և արձակով հաղորդում էին ժողովրդին ընթացիկ գրականութեան տուածները, որքան իրանք ըմբռնում էին:

Աշուղները մօտ են ժողովրդին և այդ պատճառով կարեւոր է, որ նրանց գործունէութիւնը ազատ լինի այնպիսի թերութիւններից, որոնք կարող են ժողովրդի մէջ արմատացնել նախապաշարումներ և ոյժ տալ եղած ագիտութեանը: Կարեւոր է, որ աշուղների բանիմաց մասը լուրջ կերպով զբաղվի իր դասակարգի բարոյական բարձրութեան խնդրով և ջանացող լինի այն բանին, որ անարժանները վայր չը գցեն աշուղի անունը հասարակութեան մէջ:

Իսկ մեր ինտելիգենտ դասակարգը պէտք է այդ գործում աջակցութիւն ցոյց տայ աշուղներին, իր խորհուրդներով և մի քանի ձեռնարկութիւններով: Մենք յոյս ունենք վերադառնալ այս խնդրին առաջիկայում:

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԲԺԻՇԿ ԳԷՈՐԳ ԿԱՃԿԱՃԵԱՆ

Հեռագիրը Կաղզուանից մի տխուր լուր բերեց:

Մեռաւ բժիշկ Կաճկաճեանը:

Թուրքերի ձեռքից նոր ազատված Կարսի ամբողջ շրջանը գիտէ, ճանաչում է նրան: Աղքատներ, տնանկներ, հիւանդներ ու անտուններ շատ են վայելել թէ նրա բժշկական օգնութիւնը, թէ առատաձեռն ողորմութիւնները:

Լազարեան ճեմարանի նախկին սան, հայութիւնից բաւական կտրված Ղզլար քաղաքի համայնքից, նա՝ 1877-ի պատերազմից մի քանի տարի յետոյ ընկնում է հայութեան սիրտը կազմող գաւառները:

Հասարակական իդէալներով տոգորված, նա մտնում է հասարակական բոլոր ասպարէզները:

Ուսուցիչ, հոգաբարձու, շնորհալի ու յայտնի թատրոնասէր, բարեգործական ընկերութեան անդամ—ամեն բան գալիս էր այդ ոգեւորված մարդու ձեռքից:

Սկզբում նա զինուորական բժիշկ էր—Դերբենդեան գնդի գլխաւոր բժիշկը: Բայց զանազան հանգամանքներ ստիպեցին նրան թողնել պաշտօնը:

Հեռանալով զինուորական աւագ բժշկի բաւական խոշոր պաշտօնից, նա ընդունեց Կաղզուանի գաւառի գլխաւոր բժշկի պաշտօնը:

Նա ուրախացաւ այդ բանով, որովհետև՝ թէ և պաշտօնն աւելի ցած էր, ռոճիկը աւելի քիչ, բայց նա այնուհետև անմիջական յարաբերութեան մէջ էր իր սիրած ռամիկի, իր գուրգուրած ժողովրդի հետ:

Բայց այդ էլ շատ երկար սև բաղդին: Զանազան ստոր անձեր ու հանգամանքներ պատճառ եղան, որ նա թողնէ այդ պաշտօնն էլ:

Ահա նա, արդէն ծերացած, ձեռքերը դողդոջուն, ամուրի, առանց որ և է նիւթական միջոցի:

Կաղզուանի մի բուռ եկւոր ժողովուրդը մի քիչ գնահատեց նրան. մի քանի ընտանիքներ տարեկան որոշ գումար նշանակեցին և տանու բժիշկ հրաւիրեցին նրան: Իսկ աւանի այգեգործ մեծամասնութիւնը մնաց անտարբեր... Իրանց բարերարին չուզեցին մի փոքրիկ ծառայութիւն անել:

Այդպէս է լինում ազէտ ամբոխն ամեն տեղ:

Ճիշտ է, Գէորգը չունէր ճարտասանական այն խոշոր ձիրքը, որով օժտված էր նրա եղբայրը —հանգուցեալ Աստուածատուր Կաճկաճեանը:

Ճշմարիտ է, նա մեր մեծ քաղաքներում անուն չը հանեց, փառքի պսակներ չը վաստակեց:

Բայց մեր գաւառը, խաւար, յետամնաց Կովկասի ողորմելի գաւառը դեռ չէ կարող մարսել այդպիսի խոշոր անձեր:

Նրան հարկաւոր են պարկեշտ գործիչներ, ընդունակ, շնորհալի անհատներ, որոնք ամեն տեսակ հասարակական գործ անեն—ամեն տեսակից էլ մի քիչ. ոչ մէկի մէջ մեծ, խոշոր, տաղանդ ու հանճար չը լինեն—բայց ամեն ինչ անեն, ամեն տեսակ շինարար, կուլտուրական աշխատանք:

Եւ Կաճկաճեանն այդ տեսակ մարդ էր:

Նա կուլտուրական գործունէութեան մշակ էր և մինչև վերջն էլ հաւատարիմ մնաց իր այդ դերին:

Նրան հրաւիրեցին զանազան տեղեր—Բագու, Ղզլար, ուր դրամն առատ էր, կեանքի վայելքը դիւրին:

Բայց նա մնաց իր սիրած գաւառում. այնտեղ ապրեց, այնտեղ գործեց, այնտեղ էլ մեռաւ:

Խաժակ

ՄՈՒՐԱՑԿԱՆՆԵՐԻՆ ՈՒՂԱՐԿԵՑԷՔ

Խնդրվում է հասարակութիւնից ողորմութիւն չը տալ մուրացկաններին, այլ ուղարկել նրանց այս ինչ տեղը (հասցէն ցոյց է տուած): Թէ ինչ պէտք է այնտեղ անեն մուրացկաններին, այդ էլ բացատրված է: Նրանք կը պատսպարվեն: Ով կարող է աշխատել, նրան գործ կը տան: Իսկ ով աշխատանքի ընդունակ չէ, նրա համար պատրաստ կը լինի բարեգործական օթեան և հաց:

Ահա մի բոլորովին նոր տեսակի հրաւէր մեզանում: Ի՞նչ տպաւորութիւն է նա թողնում ձեզ վրա: Նայեցէք ձեր շուրջը: Ցուրտ ձմեռ: Աղքատի, թշուառի ծայրայեղ տանջանքների, անհնարին մարտիրոսութիւնների ժամանակ: Ցուրտն ու սառնամանիքը սարսափելի չեն թւում, նրանց անողորմ խստութիւնը հալեցնում է այս մարդասիրական հրաւէրը:

Ժամանակին արտասանված խօսքի ոյժը ահագին է: Եւ Բագուի հայոց Մարդասիրական Ընկերութիւնը իր այս հրաւէրով մի ուրիշ ժամանակ, տարվայ տաք եղանակներին, գուցէ այսպիսի տպաւորութիւն չը թողնէր:

Մարդասիրական Ընկերութիւնը Բագւում վաղուց է սկսել կռիւ մուրացկանութեան, մարդ ստորացնող, մարդ ոչնչացնող անձաւութեան դէմ: Այժմ նա բացարձակ քարոզում է ողորմութիւն չը տալ մուրացկաններին, յայտարարում է, որ ինքը իր վրա է վերցնում բոլոր դժբախտներին սփոփելը, կեանքի մէջ փոքր ի շատէ մարդավայել կերպով տեղաւորելը: Այս է ասում նրա հրաւէրը, որ տպվեց «Մշակի» մէջ:

Առաջին անգամից հարց է ծագում.—արդեօք չափազանց մեծ պարտաւորութիւն չէ յանձն առնում Ընկերութիւնը: Մի մոռանաք նախաձեռնութեան տեղը—Բագուն: Մի տեղ, ուր ամենաշռայլ հարստութեան հետ խառնված է ամենաթշուառ մերկութիւնը: Մի տեղ, որ հրապուրիչ, յափշտակող է ոչ միայն ոսկու կոյտեր երազողի համար, այլ և գետնաքարշ, թափառական, ողջ ողջ փտող մերկութեան համար, որ կեանքի մէջ միայն մի հատ տանջող երազանք ունի—մի կտոր հաց: Բագուն գրաւում է թէ միլիօնատէրին և թէ մուրացկանութեան բսակ կրողին: Փող, կանչում է մէկը և վազում: Հաց, կանչում է միւսը և նոյնպէս վազում...

Կարող է մի ընկերութիւն ամոքել այդ մեծածաւալ թշուառութիւնը: Նա ասում է թէ կարող է և մենք իրաւունք չունենք նրան չը հաւատալու:

Եթէ Ընկերութեան առաջարկած միջոցը լինէր հին բարեգործութիւնը, մենք դեռ կարող կը լինէինք կասկածել: Բայց դա հին բարեգործութիւն չէ:

Հին բարեգործութիւն... Դա չէ նշանակում մի վաղուց անցած, մոռացված բան: Ոչ: Այսօր էլ հասարակութիւնը միայն այդ ձևը գիտէ իր երեսին կպած մուրացկանութիւնից մի կերպ ազատվելու համար: Մի փշրանք հաց, մի սև գրօշ մինչև երկու քայլ հեռանալը մէկից և մի ուրիշին դողդոջուն ձեռք մեկնելը: Եւ այսպէս օրերով, անդադար, դռնատակերին, եկեղեցու պատի տակ, փողոցների անկիւններում, ամեն տեղ, ուր կարելի է մարդ տեսնել, նրա սիրտը կեղեքել թշուառութեան հառաչող պատմութիւններով, զարհուրելի նշաններով:

Հին բարեգործութիւնը այն հին հասկացողութիւնն է, որ թշուառի պապակած շրթունքներին պատահաբար, նոյած բոպէի տրամադրութեան, ճկոյթի ծայրով ջուր է քսում: Հին հասկացողութիւնը վարձ էր խոստանում այդ թշուառ, գրօշանոց բարեգործութեան համար: Հոգու փրկութիւն, երկնքի արքայութիւն մի ամբողջ շրջանի մարդկանց—մի տան մե-

ռածների և կենդանի մացածների համար,— ահա ինչ ահագին վարձ մի գրօշի, մի փշրանք հացի փոխարէն։

Հին հասկացողութիւնը տեղի է տալիս նորին։ Նորը արդէն ահագին նուաճումներ է արել քաղաքակրթված աշխարհում։ Նա կամաց-կամաց մտնում է և մեր մէջ։ Եւ նրա ներկայացուցիչն է Մարդասիրական Ընկերութիւնը։

Նոր հասկացողութիւնը մուրացկանի մէջ էլ մարդ է տեսնում։ Թշուառութիւնը դեռ չէ նշանակում մարդութիւնից զրկվել։ Թշուառացածին միջոց տալ թէ ապրելու և թէ մարդկային պատիւն ու արժանաւորութիւնը պահպանելու—ահա ինչ է ասում նոր հասկացողութիւնը։

Սոսկալի կարիքը բազմաթիւ մարդկանց դուրս է շպրտում կեանքի ճանապարհից. ոմանք գնում են յանցանքների ետևից, ոմանք անառակութեան ցեխերի մէջ են խրվում, իսկ մեծամասնութիւնը սկսում է քարշ ընկնել մի կտոր մուրացած հացի ետևից։ Կարիքի բոլոր զոհերն էլ հասարակութեան համար պատիժներ են։ Պատիժ է ոչ միայն ամենքի և ամեն ինչի դէմ զայրացած շրջմոլիկը, որ գողանում է, սպանում է։ Պատիժ է և մարդկային կերպարանքից զրկված անպաշտպան, մոռացված մուրացկանը, որի համար այլ ևս ոչ մի բարոյական զսպանակ գոյութիւն ունենալ չէ կարող, որին մի կտոր հացը կարող է տապալել բոլոր տեսակ ցած, կեղտոտ խորխորատների մէջ։

Ահա այդ տեսակներին հաւաքում է բարեգործութիւնը, նորից ոտքի կանգնեցնելու, նորից մարդկութեան վերադարձնելու համար։ Եւ այդ բանը նա անում է վարձատրվող աշխատանքի միջոցով։ Աշխատանքը ազնիւ է և աշխատանքով հաց ճարելը մարդկային պատւի միակ իրական, միակ շօշափելի, անսխալ նշանն է։ Աշխատողը իրաւունք ունի մարդավայել ապրելու։ Եւ եթէ նա այդպէս չէ ապրում, եթէ նա ընկնում է փողոցները, այլանդակվում է անառականոցներում, գինետներում, մեղաւորը հասարակութիւնն է, որ ստեղծել է այդպիսի տմարդի պայմաններ։

Այսպէս է պատկերանում սօցիալական չարիքը ներկայ հասկացողութիւնների առաջ։ Գուցէ ապագան աւելի արմատական, աւելի արդար վճիռ կը բերէ։ Բայց այսօրվայ օրը գործնական կեանքում միայն այս միջոցն է ամենախելացին։

Մենք էլ, չը սպասելով վաղվայ վճիռներին, պիտի անենք այսօր այն, ինչ անում են քաղաքակրթութեան բարձր աստիճանների վրա կանգնած ազգերը։ Պիտի անենք մեր սեփական օգտի համար, մեր հասարակական շահերի համար։

Երբ ձեր տան շէմքին է կպչում մուրացկանը, երբ նա սկսում է ձեր սիրտը շարժելու, ձգտանում գթասրտութեան զգացմունք ծագեցնելու համար, թշուառութեան բոլոր զէնքերը, բոլոր խօսքերը, բոլոր արատները դուրս հրաւիրել,—դուք պիտի լաւ հասկանաք, որ ձեր տուած գրօշը այդ դժբախտի օրը աւելի ևս պիտի սևացնէ, որ ձեր ողորմութիւնը թոյն է նրա համար։

Մտածեցէք այդ մարդու մասին։ Մի վայրկեան գոնէ մտածեցէք թէ ինչպէս փրկել, կենդանացնել ձիգ պէս մի էակին, որ թէև ընկած է, թէև անպատիւ է, բայց իր երակներում ձերի պէս կարմիր արիւն ունի։

Մտածեցէք և յիշեցէք, որ կայ մի ընկերութիւն, որ ամբողջապէս նուիրված է այդ մերկ մեծերին մարդկային կերպարանք տալու մտքին։ Եւ ողորմութիւն մի՛ տուէք նրան, այլ ուղարկեցէք նրան Ընկերութեան տունը։

Մուրացկաններիս խղճացէք, ուղարկելով նրանց Մարդասիրական Ընկերութիւնը։ Բայց նրանց ետևից ուղարկեցէք ընկերութեան նաև ձեր նուէրները։ Օգնեցէք ընկերութեան, որպէս զի նա էլ ձեր դռները մաշող, ձեզանից թշուառութեան հազար ու մի զէնքով մի բան գզլող մուրացկաններին թոյլ չը տայ փողոցներն ընկնել, նրանց մարդ դարձնէ։

Մուրացկաններին ուղարկեցէք։

Այս փրկարար միջոցը առ այժմ գոնէ միայն Բագուի համար է։ Եւ այստեղ էլ պիտի գործադրվի նա լայն չափերով։ Գոնէ մի քաղաք թող անէ այն, ինչ պահանջում է մարդկային պատիւը։ Ճիշտ է, դա մի կաթիլ է թշուառութեան ծովում։

Բայց մեր ժողովրդի գիտակցութիւնից է կախված այդ կաթիլները բազմացնելը։ Սկզբունքը պաշտպանեցէք, և նա հետզհետէ կը տիրէ մեր կեանքի մէջ...

Լ.

ՀԱՅ ԲԺԻՇԿՆԵՐԻՆ

(Նամակ Սուխումից)

Ղզլարից դէպի Թիֆլիս դուրս գալիս, «Ղզլարի Բարեգործական ընկերութեան» անդամ պ. Ա. Ցիլեանը, յանձնարարեց ինձ, նոյն ընկերութեան հիւանդանոցի համար գտնել մի բարեխիղճ բժիշկ և յայտնել նրան պայմանները մօտաւորապէս և համաձայնութեան դէպքում յայտնել պարոնին։

Չը կարողանալով հիւանդութեանս պատճառով կատարել այդ յանձնարարութիւնը, այժմ՝ թէև մի փոքր ուշ, կատարում եմ պարտքս, հրապարակաւ դիմելով Թիֆլիսի հայ բժիշկներից բանիմացներին...

Դիմեցէք դէպի այդ գաւառական քաղաքը, ուր սով է ազնիւ, բարեխիղճ և հմուտ բժիշկների, չը նայելով որ ժողովրդի մեծ մասը տառապում է զանազան հիւանդութիւններով և չը նայելով՝ որ մի քանի հատ էլ բժիշկ կայ, որ զուրկ են բժշկի կոչման վսեմ ստորոգելիներից։ (Դրանցից բացառութիւն է կազմում ծերունի բժիշկ պ. Ռ. Միշվելեանը)։

Այսպիսի դէպքում, երբ (մանաւանդ ամառը) ժամերով և օրերով ման գալուց յետոյ հիւանդը կամ հիւանդի տէրը բժիշկ չէ գտնում, այն բազմաթիւ թշուառները, որոնք դիմում են բժիշկների, դպրոցների աշակերտները և միացած ժողովուրդը ինչ անէ... ում դիմէ...

Ընկերութեան հիւանդանոցն է միայն, որ շնորհիւ պ. Ռ. Միշվելեանի հոգատարութեան, գէթ շաբաթական երկու օր ընդունում է հիւանդներ։ Բայց յարգելի բժիշկը արդէն ծերացել է և հրաժարական է ներկայացրել...

Նրանից յետոյ ոչ ոք չը կայ...

Ուստի ձեզ եմ դիմում, պ.պ. բժիշկներ, յիշեցէք այդ գաւառական քաղաքը, նայեցէք նրա ժողովրդի անօգնական վիճակին, պատկերացրէք մի ամբողջ քաղաքի բնակիչների յառած, սպասողական աչքերը և լսեցէք ձեր խղճի թելադրածին...

Թող բոցավառվի ձեր սրտում ժողովրդին ծառայելու, նրա կեանքը վտանգից ազատելու գաղափարի վսեմ կայծը, եթէ նա մինչև այժմ մոխրով էր ծածկված...

Դիմեցէք գաւառ...

Թող չը շլացնեն ձեզ մեծ քաղաքի չաղ-չաղ պաշտօնները... գաւառն էլ գիտէ գնահատել, այնտեղ էլ կը ստանաք բաւարար ռոճիկ...

Ղզլարցին շռայլ է...

Միայն թէ՝ եղէք ազնիւ, բարեխիղճ, հմուտ և ժողովրդի մարդ, ահա գլխաւորը։

Մանրամասն պայմանների համար դիմել Ղզլար, պ. Անդրէաս Ցիլեանցին։

Ա. Ղարիբ.

ՆԱՄԱԿ ԱՍՏՐԱԽԱՆԻՑ

Նոյեմբերի 30 ին

Ամսիս 18 ին քաղաքումս մի սարսափելի ոճիր գործվեց։ Օրը ցերեկով իր սեփական տանը խեղդամահ արին Յովակիմ Ղրղզեանին, նրա այրի հարսին և ռուս խոհարարուհուն։ Յանցաւոր ոճրագործները դեռ չեն գտնված։ Այդ դէպքը մեծ յուզում պատճառեց տեղական հասարակութեանը, մանաւանդ հայերին։ Յ. Ղրղզեան 67 տարեկան ծերունի էր, վաղուց դադարել էր գործով պարապելուց։ Ապրում էր բոլորովին կղզիացած։ Ոմանց համար նա ժլատ էր, ոմանց համար բարեգործ։ Ժլատ էր, որովհետև շատ բաներում իրան զրկում էր և անտեղի մերժում էր խնդրողներին։ Բարեգործ էր, որովհետև շատ դէպքերում բաւական խոշոր նուիրաբերութիւններ է արել, նոյն իսկ Աստրախանի սեմինարիայի նոր շէնքի համար և, ի միջի այլոց՝ երկու որդեգիր էր պահում, մէկը տեղիս բէալական դպրոցում և միւսը Կազանի տեխնիքական դպրոցում։ Բացի դրանից՝ շատերիս յայտնի էր նրա խոշոր կտակը, որով հանգուցեալը միմիայն 50,000 ր. կտակել էր Աստրախանի ապագայ սեմինարիային և դարձեալ տասնեակ հազարներ յատկացրել էր այլ և այլ նպատակների, բայց տարաբախտաբար այսօր այդ նշանաւոր կտակը չը կայ, անյայտացել է։ Չարագործները հանգուցեալի բոլոր թղթերի, խաղատոմսերի սերիաների հետ տարել են և այդ համբաւաւոր կտակը, այնպէս որ կտակի պաշտօնական կերպով հաստատած լինելը անյայտ է մնում։ Այդ բանը շատերին առիթ է տալիս կարծելու, որ գողութիւնը կատարված է երկու նպատակով—զուտ կողոպտելու, ոմանք էլ բացատրում են վաճառականական նպատակով, որովհետև տարված են բաւական արժէքաւոր մուրհակներ։

Հանգուցեալը մտադիր էր նաև Աստրախանում արհեստագիտական դպրոց բանալ, մինչև անգամ այդ առիթով գրել էր Թիֆլիս և պատասխանի էր սպասում, բայց այդ բոլորը օդը ցնդեց և մօտ 200,000 ր. գումարը հասարակական սեփականութիւն դառնալուց զուրկ մնաց։

Այսպիսի սոսկալի երևոյթները մի աւելորդ անգամ դարձեալ մեզ համոզում են, որ մեր կրեսոսները ոչ իրանք են ուտում և ոչ ուրիշի բարօրութեանը նպաստում։ Բացի դրանից, այդպիսիները կամք չունեն սեփական տասնեակ հազարները իրանց ձեռքով և ցանկութեամբ օգտակար կերպով տնօրինելու, հասարակութիւնից ստացածը հասարակական պէտքերին ծառայեցնելու։ Դրանք մինչև մտածում են գրաւիչ մետաղից բաժանվել, արդէն դրանց հոգին է բաժանվում մարմնից և իրանք էլ անպատիւ անուշմար հեռանում են աշխարհից։ Օրինակ հէնց այդ անհատը. եթէ դա խելացի վարված լինէր, մեծանուն բարեգործի անուն կը վաստակէր, գուցէ և ազգային բարերարների շարքում դասվէր. բայց ներկայ դէպքում՝ թաղվեցաւ բոլորովին անշուք. համարեա ոչ ոք չէր շրջապատում նրա դագաղը։

Թող այս տխուր դէպքը համոզիչ փաստ լինի մեր հարուստների համար, որ իմաստութիւնը փող դիզելու մէջ չէ, այլ դիզածը իմաստուն կերպով գործադրելու մէջն է։ Ուրեմն ամեն հարուստ թող խելացի կերպով կարգադրէ իր ունեցածը. թող ծառայեցնէ հասարակական հազարաւոր պէտքերին։ Զարմանալի է մեր մարդոց լոգիկան—շուրջը հազարաւոր թշուառներ, լաց, արտասուք և սպասում է, որ ինքը մեռնի, որպէս զի կտակակատարները իր ցանկութիւնները կատարեն։ Այն ինչ դրանք տեղնուտեղը կարող էին օգնութեան հասնել, կենդանի մասնակցութիւն ցոյց տալ, իրանց ձեռքով մաշող կարիքը թեթևացնել, և կարեկից վերաբերմունքով բազմաթիւ զոհեր անկումից ազատել։ Բայց մեր բարերարները և հոգու համար կտակներով ճանապարհ հարթել ցանկացողները այդ գաղափարով չեն առաջնորդվում. նրանք ներկայի հետ հաշիւ ունենալու ցանկութիւն չունեն, նրանք դիտմամբ աչքերը խփում են ժամանակակից մեծ կարիքների առաջ և դրանով կարծես կարիքաւորին, սովածին ասում են—դեռ դու գնա, քաղցից մեռիր, իսկ յետոյ մեր կտակի համաձայն քեզ հաց կը տան—իսկ և իսկ ճաշից յետ մանանեխ։ Այդպիսի վարմունքը մեր հարուստների և կտակողների կողմից միանգամայն ծաղր է տառապողների հասցէին և արհամարհանք դէպի ժամանակակից պահանջները։ Եւ այնուհետև ոսկու պարոններ, մի զարմանաք, որ ձեր ոսկու դէզերն ու կտակները փոխանակ ձեր հոգիները փրկելու, ձեր գլխին դառը պատուհաս են դառնում։

Գ. քահ. Մկրտումեանց

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Թիֆլիս, դեկտեմբերի 7-ին

Երեսուն և հինգ տարի է, ես հետևում եմ հայկական գրականութեան ընթացքին, բայց չեմ յիշում մի մարդ, որ այնպիսի ճայթիւնով իր «եսը» հրապարակ հանած լինի, ինչպէս անում է պ. Յովհաննէս Թումանեանը «Մշակի» 262 համարում։ Սրանից մի քանի ամիս առաջ, պատահելով ինձ Մարտիրոսեանի տպարանում, պ. Թումանեանը յայտնեց իր դժգոհութիւնը, որ ես վերցրել եմ իմ գրքի համար նրա «Շունը և կատուն», առանց նրան հարցնելու։ Ես խոստացայ ապագայում յարմարվել նրա ցանկութիւններին։ Կարելի էր կարծել, թէ սրանով երիտասարդ պարոնի անձնասիրութիւնը բաւականութիւն ստացաւ։ Բայց ոչ. երևում է պ. Յովհաննէս Թումանեանին միաժամանակ մի քանի մտքեր անհանգիստ անելիս են եղել. ա) կան, բացի նրանից, մի քանի համանուն մարդիկ, որոնք նոյնպէս ոտանաւորներ են գրում և «Թումանեան» ստորագրվում. բ) կան և կարող են լինել անուշադիր ընթերցողներ և անզգոյշ քննադատներ, որոնք միւս Թումանեաններին կը շփոթեն կամ շփոթում են այս Թումանեանի հետ. գ) վերջապէս կան տարօրինակ անհատներ, որոնք իրանց անձն են շփոթում պ. Թումանեանի անձի հետ... Այսքանին համբերել չէ կարելի. մի անգամ ընդ միշտ պէտք է վերջ դնել այս չարիքներին։ Սրանք են լուրջ շարժառիթները այն հռչակաւոր նամակի, որ պ. Յովհաննէս Թումանեանը զետեղել է «Մշակի» վերոյիշեալ համարում։ Իմ վերաբերութեամբ նամակի մէջ ասված է. «Այն պարոններին էլ, դասագիրք կազմողներին—որոնք ինձ շփոթում են իրանց հետ, այսինքն վերցնում են իմ ոտանաւորները, փոփոխում են, ինչպէս իրանց քէֆներն է տալի և դարձեալ իմ անունով տպում իրանց դասագրքերում—արգելում եմ այսուհետև օգտվելու իմ ոտանաւորներից, առանց իմ համաձայնութիւնն առնելու։»

Պ. Յովհաննէս Թումանեանի կարգական արգելքի դիմաց ես պէտք է նոյնքան կտրական ձևով դնեմ իմ պատասխաններս։ Նախ՝ հազիւ թէ մեր դասագիրք յօրինողներից մի՛ը երբ և իցէ ցանկութիւն ունեցած լինի իրան փոխացել պ. Թումանեանի հետ. գոնէ ես նրան այնքան վատ մարդ եմ համարել, որ երբէք չէի կամենայ նրա կաշուի մէջ տեղաւորվել։ Երկրորդ՝ պ. Յովհաննէս Թումանեանի հրամանը ես ինձ համար պարտաւորեցուցիչ չեմ համարում. դասագիրք կազմողների արտօնութիւնները պարոնի կարծածից շա՛տ աւելի ընդարձակ են. նրանք ոչ միայն ոտանաւոր գրողներից իրաւունք ունեն քաղուածքներ անելու, այլ և ամեն մի գրաւոր աշխատութիւն որոշ չափով և որոշ օրէնքով գտնվում է նրանց տրամադրութեան ներքոյ։ Երրորդ՝ բայց որպէս զի պ. Յովհաննէս Թումանեանի խաղաղութիւնը չը վրդովվի, ես խոստանում եմ՝ նրանից վերցրած չարաբաստիկ «Շունն ու կատուն» դուրս ձգել իմ գրքից. ապագայի համար էլ ստորագրութիւն եմ տալիս, երբէք չը դիմել նրա բնարի օգնութեանը։

Բայց գո՛ւցէ պ. Թումանեանի զայրոյթը արդարացի է, գո՛ւցէ ես այնպէս աղաւաղել եմ նրա ոտանաւորը, որ ինքն էլ չէ ճանաչում նրան։ Տեսնենք։ Առաջին՝ ես այդ ոտանաւորից դուրս եմ ձգել մի քանի տող, որով մի մազաչափ անգամ չէ փչացել գործի ամբողջութիւնը. Երկրորդ՝ փոխ խել եմ նրա մէջ եղած ռամկական բառերն ու ոճերը՝ Ասաւ, վէնց, օխնած, ծէրքին (շուտ, կանուխ), պէտռ (անպատկառ), մթամ (իբր), հլա, քու, գիտեմ ոչ և այլն. Երրորդ՝ տեղ-տեղ, տողերի մէջ, պակասացրել եմ մի մի վանկ, որովհետև ոտանաւորի չափը ութ վանկից լինելով, երբեմն պատահում են տողեր, որոնք կարդացվում են ինն վանկից, որ շատ մեծ դժուարութիւն է պատճառում մանուկներին թէ կարդալու և թէ անգիր անելու ժամանակ։ Ահա իմ գործած մահացու մեղքերը։ Եթէ հարկ լինի, ասածներս կը հաստատեմ օրինակներով։

Նիկողայոս Տէր-Ղևոնդեան

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

«Մշակի» ներկայ համարը յայտարարութեան շատութեան պատճառով բաղկացած է $1\frac{1}{2}$ թերթից։

—

Կաղզուանից հեռագիրը մեզ գուժեց, որ երէկ, դեկտեմբերի 11-ին վախճանվել է բժիշկ Գէորգ Կաճկաճեանը։

—

Լուր կայ, որ առաջիկայ տարին Գանձակում կը սկսէ հրատարակվել «Ел. Губ. Вѣдомости» անունով մի պաշտօնական թերթ։ Սկզբներում նա կը լինի շաբաթաթերթ։ Այժմ արդէն բանակցութիւններ են անում տեղական տպարանատէրերի հետ՝ տպագրութեան մասին։

—

«Русь» լրագրին հեռագրում են Մոսկվայից, որ համալսարանում և կանանց բարձրագոյն կուրսերում զբաղմունքները դադարել են։ (Н. Об.)

—

Մենք տպեցինք in extenso Երևանի փոխառաջնորդ Կարապետ վարդապետի երկար նամակը, որպէս զի պահպանած լինենք audiatur et altera pars սկզբունքը։ Մտադիր չը լինելով թոյլ տալ այդ հարցի մասին երկար վիճաբանութիւն, մենք մեր կողմից մի քանի նկատողութիւն կանենք։ Մենք կարծում ենք, որ հարցը շատ պարզ է, մանաւանդ Կարապետ վարդապետի նամակից յետոյ. նա ինքն ևս խոստովանում է, որ իբրև կրթված հոգևորական չէ կարող համակրել ժողովրդի մէջ, տգիտութեան և պատմական հանգամանքների շնորհիւ, արմատացած այն պաշտամունքներին, որոնք սնոտիապաշտութեան բնաւորութիւն ունեն. նա յայտնում է, որ ինքն և իր պաշտօնակից Գարեգին վարդապետը շարունակ քարոզել և քարոզում են ժողովրդին հետևել գիտութեան պատուիրաններին, ժամանակակից գիտութեան մշակած բժշկական և առողջապահական—ախտահանական կանոններին, սակայն դրա հետ միասին, նրանք իրաւունք չեն համարում իրանց վիրաւորել ժողովրդի կրօնական կամ հաւատական զգացմունքները, ուստի և թոյլ են տալիս ամբոխին խմբվել և միմեանց վրա կուտակվել Սևանից մասունքներ բերելու առիթով, մինչդեռ ուղիղ հէնց խօլերայի ժամանակ պէտք է խուսափել բազմաթիւ մարդկանց միասին հաւաքելուց և շփվելուց։ Մի կողմից քարոզել գիտութիւնը, միւս կողմից թոյլ տալ այնպիսի երևոյթներ, որոնք հերքում են գիտութիւնը—ահա այն ձևը, որին սովորված են դիմել մեր աստուածաբան վարդապետները։ Կրկնվում է այն, ինչ որ հազարաւոր անգամ կրկնվել է և ինչ որ կազմում է մեր կրօնականների պրակտիկայի ամենացաւալի կողմերից մէկը. գիտու-

Թեան ցոյցումները անտես են առնվում և երբ այդ երևոյթի մասին դուք բողոքում էք, նրանք իսկոյն մտնում են կրօնի ու հաւատի և ժողովրդական սրբազան զգացմունքների հովանաւորութեան տակ։ Այդ բաւական չէ. նրանք աշխատում են ժողովրդին ակնարկել Թէ դուք բողոքելով այն խմբումների դէմ, որոնք առաջ են եկել մասունքների տեղափոխելուց, իսկապէս կասկածելի անձ էք, անաստուած էք։ Եւ ահա Կարապետ վարդապետը իրան Թոյլ է տալիս հետևեալ տողերը. «Չենք վիճում հարկաւ այնպիսիների հետ, որոնց համար նոյն իսկ Աստուծու անունը եկեղեցում յիշելը, աղօթելը ու ջերմեռանդութեան հրաւիրելը անտեսպատութեան խրախուսանք է»։ Պատասխանելու տեղ մի եղանակ է դա։ Բայց դա զոհարներից մէկն է։ Կարապետ վարդապետը մի ուրիշ տեղ ասում է «ընդունենք սակայն մի բոպէ, որ Երևանի Թղթակիցն իրաւունք ունի իմ (°) հազարաւոր քաղաքացիների կրօնական զգացումներն արհամարհելու եւ ծաղրելու»։ Դարձեալ նոյնատեսակ մի զոհար։ Յետոյ Կարապետ վարդապետը մի ճարպիկ հարց է տալիս. «Եւ ինչպէս է, որ հազարաւոր վկաներից ոչ մէկը հանդէս չէ գալիս հրապարակային ստախօսութեան դէմ իր զայրոյթը յայտնէ»։ Ուրիշ խօսքով՝ դուրս եկէք մարդիկ ձեր զայրոյթով պատժելու Թղթակցին։ Իսկ ինչ վերաբերում է Կարապետ վարդապետի հետևեալ տողերին, մենք ոչինչ չը հասկացանք։ Ահա այդ տողերը. «Ժողովրդի այն ահագին մեծամասնութեան համար, որին այնչափ դժուար է դեռ առողջապահութեան և ախտահանութեան կանոններին վարժեցնել և որ աղէտի ժամանակ սարսափահար եղած պատրաստ է լինում շատ անգամ ամենավտանգաւոր անխոհեմութիւններ գործելու՝ որքան մեծ նշանակութիւն ունի, դարձեալ զուտ գործնական տեսակէտից, կրօնական այսպիսի հանդէսների մէջ ձեռք բերվող հաւատն ու վստահութիւնը, բարի ցանկութիւններով և դէպի մերձաւորը ցոյց տուած օգնութեամբ Աստուծոյ ողորմածութեանն արժանանալու տրամադրութիւնը»։ Կարելի է խեղդվել մի այսպիսի նախադասութիւնից, նոյն իսկ քերականական տեսակէտով։ Բայց մեզ զբաղեցնողը քերականութիւնը չէ։ Մենք այլ ևս չենք խօսում գրաբար այն խրատների մասին, որոնց մասին յիշում է Կարապետ վարդապետը իր պատասխանի առաջին մասում։ Կարծես աշխարհաբարը հայոց լեզու չէ և եթէ գործակալներին արած դիմումը աշխարհաբար լինէր, արհամարհված կը լինէին ազգային զգացմունքները։ Ինչ վերաբերում է այն հանգամանքին, Թէ Երևանի Թղթակիցը Թագցրել է մի քանի իրողութիւններ, որոնք ցոյց են տալիս, Թէ արժանապատիւ վարդապետները անտես չեն արել գիտութեան պահանջները, այդ վարմունքը, եթէ միայն ի հարկէ, ճիշդ է, մենք չենք արդարացնում. բայց, կրկնում ենք, գլխաւոր խնդիրը դարձեալ մնում է այն, որ XX դարում մեր հոգևորականութիւնը, այն ևս նրա կրթեալ մասը, դեռ չէ եկել այն եզրակացութեան, Թէ հաւատի էութեան դէմ չէ պահանջելը, որ վարակիչ հիւանդութիւնների ժամանակ չը խմբվի ժողովրդի ահագին բազմութիւնը մասունքների շուրջը։

—

Ստացանք հետևեալ նոր հրատարակութիւնները 1) Պեպօ, կատակերգութիւն 3 արարուածով, Գաբրիէլ Սունդուկեանցի. երրորդ տպագրութիւն, ուղղած, Թիֆլիս, տպարան Մն. Մարտիրոսեանցի, 1904 Թ. գինն է 50 կ.։ 2) Պատմուածքներ բիւրհաճյերի կեանքից, Վ. Փափազեանի, Թիֆլիս, տպարան Մ. Վարդանեանցի, գինն է 1 րուբլի։ 3) Պատմուածքներ, Ա. Չեխովի, Թարգմանութիւն Գ. Արաբաջեանի. Ալէքսանդրօպօլ, տպարան Յ. Ղասապեանցի, 1904 Թ. գինն է 50 կոպէկ։

—

Ամսիս 10-ին քաղաքային վարչութեան նիստում քաղաքագլուխ Վերմիշեանը առաջարկեց ծառայողներին պարգևատրելու հարցը տօներին։ Նրա կարծիքով այդ խնդրում պիտի յայտնի կարգ պահպանել և վարձատրել արժանաւորներին, որոնց համար այդ տեսակ վերաբերմունքը մեծ բաւականութիւն և մխիթարութիւն կը լինէր։ Որոշվեց յանձնել վարչութեան անդամներին և քարտուղար Զրէլաեվին կազմել այդպիսի ծառայողների ցուցակը և ներկայացնել ժողովին։

—

Քաղաքային վարչութեան ամսիս 10 ի նիստում լսելով Թիֆլիսի Անօնիմ ընկերութեան խնդիրը, որով վերջինս խնդրում է Թոյլ տալ էլեքտրական քարշակի երթևեկութիւնը Թէ Մուշտէյիդ-Վօկզալեան գծի վրա, որի պատրաստ լինելը հաստատում է նահանգական տեխնիկական յանձնաժողովը և Թէ մինչև Վորոնցովի արձանը, վճռեց Թոյլ տալ երթևեկութիւնը Մուշտէյիդ-Վօկզալ գծի վրա, իսկ ինչ վերաբերում է մինչև Վորոնցովի արձանի երթևեկութեանը, այդպիսին Թոյլ տալ, երբ նահանգական տեխնիկական յանձնաժողովը կը քննէ գիծը։ Վճռեց նմանապէս առաջարկել Անօնիմ ընկերութեան, որ վերջինս իր ծառայողներին զինէ մկրատներով և ձեռնոցներով, որոնք հարկաւոր կը գան էլեքտրական քարշակի երկաթէ Թելերի փասվելու դէպքում։

—

Խարկովից հեռագրում են «Р. С.»-ին ներկայ դեկտեմբերի 5 ից. «Նահանգապետը տպագրել է տեղական լրագիրներում, որ քաղաքական կամ ընդհանուր պետական բնաւորութիւն ունեցող հարցեր քննելու համար հրաւիրված ամեն մի ժողով արգելվում է։ Յանցաւորներն այդ բանում ենթարկվում են պատասխանատուութեան»։

—

Պետերբուրգում դեկտեմբերի 5 ին վերջացան հիւսիսային և շուրջբալտեան նահանգների մետաղի գործարանատէրերի III ընդհանուր ժողովը։ Վերջին նիստում ամենքի ուշադրութիւնը գրաւեց ռուսական տեխնիկական ընկերութեան զինուորական-ծովային բաժնի նախագահ II կարգի կապիտան Բեկլեմիշեվի զեկուցումը։ Զեկուցման հեղինակը ասում է, որ՝ լուրերին նայելով Ռուսաստանը նոր պատերազմական նաւեր է պատուիրելու արտասահմանեան նաւաշինարաններում և գործարաններում։ Նա ապացուցանում է, որ ռուսական նաւատորմը միայն այն ժամանակ կարող է ուժեղ և սպառնալի լինել, երբ կը հանդիսանայ իբր արդիւնք հայրենի արդիւնագործութեան։ Այդ պատճառով նա առաջարկեց նաւեր և մեքենաներ շինող գործարանների ներկայացուցիչներին հրաւիրել առանձին ժողով խորհրդակցելու այդ հարցի մասին։ Ամենից հետաքրքրին այդ զեկուցման մէջ այն է, որ հայրենասիրութիւնը պատրւակ բռնելով, դրամատէր դասակարգն ուզում է իր գործարաններին ու նաւաշինարաններին գործ մատակարարել, պատուէրներ գտնել... Ազգասիրութիւնը բուրժուաների համար դրամ շահելու, կեղեքումի աղբիւր է դառել։

—

Ֆինանսների մինիստրութեան վարկային բաժնի յատուկ դիւանը յայտնել է քաղաքային կրեդիտային կամ վարկային ընկերութիւններին, որ մինիստրութիւնը յարգել է նրանց խնդիրը և Թոյլ է տուել, որ կրեդիտային ընկերութիւնների ներկայացուցիչների ընդհանուր ժողով հրաւիրվի։ Ժողովը կայանալու է առաջիկայ յունվարին։

—

Պարիզի գեղարուեստական «Epreuve» Թերթը սկսում է ժողովարարութիւն, որպէս զի հաւաքված գումարով Պարիզում արձան կանգնեցվի Լ. Ն. Տոլստոյին։ Արձանի կառուցումը յանձնված է իշխան Տրուբեցկոյին։ Այդ գործը նախաձեռնողները մտադիր են սարքել մի շարք ժողովրդական մեծ հանդէսներ և տօներ ռուս մեծ գրողի պատւին, որպէս զի ժողովրդին էլ հետաքրքրեն և դրանով սերտեն մասնակցելու նուիրատուութեանը։ Պարիզեցիները մինչև անգամ յոյս ունեն արձանի բացման հանդէսին տեսնել Տոլստոյին իրանց քաղաքում։

—

Պետերբուրգում շրջանի հոգաբարձու Իզվոլսկու նախագահութեամբ կազմված է մի յատուկ յանձնաժողով, որի նպատակն է միջոցներ որոնել մոտեցնելու իրար ընտանիքն ու դպրոցը։ Նոյեմբերի 30 ին եղել է յանձնաժողովի առաջին նիստը։ Յիշված նպատակին հասնելու համար առաջարկվեցին շատ միջոցներ։ Ամենից առաջին տեղը տրվեց ծնողական ժողովներին, որոնք կարող են հրաւիրվել տարեկան առնուազը 2 անգամ։ Երկրորդ՝ առաջարկվեց կազմել ծնողական շրջաններ, որոնց հետ, մանկավարժական մարմնի նեղն ընկած պահուն, կարելի է խորհրդակցել. Նրանց վրա կարելի է դնել և աղքատ աշակերտների հոգսը։ Երրորդ՝ ծրագրվում է ծնողներին տալ իրաւունք դասերին այցելելու։ Տենիշեվեան դպրոցի տեսուչ Օստրոգորսկին յայտնեց, որ իր դպրոցում ոչ միայն ծնողները, այլ և ամեն մարդ, ի հարկէ տեսչի և դասատուի Թոյլտւութեամբ, կարող է դասի ներկայ լինել. և այդ բանը մինչև օրս ոչ մի անյարմարութիւն չէ առաջացրել վարչական տեսակէտից։ Վերջապէս, պ.պ. Օստրոգորսկին, Անոպովը և Շիմկևիչը ցոյց տուին, որ այդ բոլորը պալիատիվ միջոցներ են։ Դպրոցը հասարակական բնաւորութիւն կը ստանայ միայն այն ժամանակ, երբ կախում կունենայ հասարակութիւնից։ Ցանկալի է, որ ոչ միայն քաղաքների և ընկերութիւնների պահած դըպրոցներում, այլ և պետական բոլոր ուսումնարաններում կազմվէին հոգաբարձութիւններ՝ ընտրված քաղաքների և զեմստվոների ներկայացուցիչներից։ Այդ հոգաբարձութիւններին կարելի էր յանձնել տեսչի Թեկնածուներ ջոկելը և տեսուչ ընտրելը։ Ընտրված տեսուչն ունենալու է լայն իրաւունքներ իր պաշտօնակիցներ հրաւիրելու գործում»։

—

Կարդալով քաղաքային ինժեների զեկուցումը, որը վերաբերում է Միքայէլեան պրոսպեկտի ջրանցքները հողով ծածկելուն և մայթերի նորոգելուն, քաղաքային վարչութիւնը ամսի 10 ին իր նիստում որոշեց. առաջին հարցի քննութիւնը յետաձգել մինչև ամսիս 14-ը և հրաւիրել նիստին ոստիկանապետին, իսկ երկրորդի վերաբերմամբ պատուիրել տանտէրերին մայթերը շինելիս առաջնորդվել քաղաքային ինժեների ցուցմունքով։

—

Մեզ հաղորդում են Պարսկաստանի Մէշէդ քաղաքից, որ խոլերան տարածվել է Մէշէդի գիւղերում։ Նոյեմբերի 26-ին խոլերայով մեռել են 10 հոգի, իսկ 27-ին՝ 7 հոգի։

—

ՆՈՐ-ԲԱՅԱԶԷՏԻՑ մեզ գրում են. «Պաշտօնական տեղեկութիւններից երեւում են, որ մեր գաւառումն էլ է մուտք գործել խոլերան և մի քանի զոհեր տարել։ Անհաւատ ժողովուրդը, այդ բանը «Աստծու պատիժ» համարելով, շարունակում է անտարբեր մնալ դէպի այդ սոսկալի հիւանդութիւնը և հաւաքվել կեղտոտ ու ապականված օդով լցված «Թաւլի հօդաները» լսելու մէկն ու մէկի պատմած նորութիւնները։ Քաղաքումս Թէև միայն 2 հիւանդութեան դէպքեր են եղել, բայց և այնպէս հարկաւոր է խիստ միջոցներ ձեռք առնել կռւելու այդ համաճարակի դէմ։ Տարաբաղդաբար մինչև այժմ էլ սեփական բժիշկ ունենալու հարցը քնած է, իսկ անցեալ տարի պ. Շահնազարեանի բաց արած դեղատունը, ինչ ինչ պատճառներով, ահա երրորդ ամիսն է, որ փակ է։ Մեծ օգուտ հասցրած կը լինէր պ. Շահնազարեանը, եթէ շարունակէր դեղատան գոյութիւնը պահպանել Նոր-Բայազէտում, մանաւանդ որ վերջին օրերս դարձեալ երեւում են դիֆտերիտով ու սկարլատինով հիւանդացողներ։ Վերջապէս Երբ, ուրիշների պէս մեր՝ քաղաքն էլ զէնք կունենայ ձեռքին, կռւելու համաճարակների դէմ»։

—

ԱԼԷՔՍԱՆԴՐՕՊՕԼԻՑ մեզ գրում են. «Նոյեմբերի 21 ին հանդիսաւոր կերպով բացվեց քաղաքային տունը, (Народный домъ). Քաղաքագլուխը մի աղւոր ճառով բացատրեց Թէ ինչ նշանակութիւն ունի առհասարակ քաղաքային տունը. նա պարզ կերպով բացատրեց հիմնարկութեան օգտաւէտ լինելը։ Կարդացվեցին ռուսերէն և հայերէն ոտանաւորներ. իսկ վերջում պ. Խաժակի կառավարութեամբ տեղիս սիրողները խաղացին ռուսերէն և հայերէն վօդևիլներ։ Ինչպէս լսել ենք, պ. Խաժակին վարձել է քաղաքը քաղաքային տան կառավարիչ. նա պարտաւոր է կազմակերպել ներկայացումներ և ընդհանրապէս ամբողջ կառավարութիւնը պարոնին է յանձնված։ Այսօր՝ դեկտեմբերի 5 ին առաջին անգամ քաղաքային տանը սիրողները տեղական առևտրական ուսումնարանի նպաստ աշակերտների օգտին խաղացին Օստրովսկու «Արդիւնաւոր պաշտօնը»։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՇՈՒՐՋԸ

—

Ոյժերի հաւասարակշռութիւնը Մանջուրիայում։ Հաշվում են, որ գեներալ Կուրոպատկինը հոկտեմբերի սկզբից ստացել է նոր 60,000 մարդ, այնպէս որ Կուրոպատկինի բոլոր բանակները պէտք է այժմ բաղկացած լինեն տասը ցամաքային կորպուսներից և մի քանի առանձին մասերից, ընդամենը 200—250,000 մարդ։ Ամենօրեայ կորուստներից անկախ պէտք է ի նկատի ունենալ, որ ռուսաց բանակը պէտք է զօրախմբերի մի նշանաւոր Թիւ առանձնացնէ երկաթուղու, էտապային գծերի և կայարանների պահպանութեան, ինչպէս և խունխուզների բազմաթիւ հրոսակների յարձակումները յետ մղելու համար, այնպէս որ վերջի վերջոյ գեներալ Կուրոպատկինի ձեռքում պատերազմական գործողութիւնների համար հազիւ 160—180 հազար մարդ է մնում։ Մօտաւորապէս այդքան ոյժեր գտնվում են Մանջուրիայում և մարշալ Օյեամայի տրամադրութեան ներքոյ, որովհետև 13 դիվիզիաներից և 13 պահեստի բրիգադներից, մօտ 260.000 մարդ, պէտք է հանել գեներալ Նոգիի 60,000-անոց բանակը, այլ և քանի հազար հաղորդակցական գծերի և կորէական պահակազօրքի համար։ Երկու բանակները այդպիսով գտնվում են հաւասարակշռութեան մէջ և դրանով բացատրվում է երկու կողմերի երկարատև անգործունէութիւնը։ Այդ հաւասարակշռութեան խախտումը—յօգուտ ճապօնացիների—կարող է տեղի ունենալ միայն այն դէպքում, եթէ ճապօնացիներին աջողվի շուտով առնել Պորտ-Արտուրը և յետ քաշել գեներալ Նոգիի բանակը դէպի Մանջուրիա։ Դրանով և բացատրվում է այն հանգամանքը, որ պաշարողական բանակը շարունակում է ռմբակոծել քաղաքը, որի մէջ էլ բան չէ մնացել քանդելու և վերսկսում են գլխաւոր ամրոցների շտուրմը։ (Б. И.)

Երրորդ խաղաղ-ովկիանեան էսկադրան։ Այս երրորդ էսկադրան Հեռաւոր Արևելք ուղարկելու հարցը վճռված է վերջնականապէս և նրա վերակազմումը յանձնված է փոխ-ծովապետ Բիրիլովին։ Ինչպէս լսվում է, էսկադրայի կորիզը կը կազմեն հինգ զրահաւորներ—«Կայսր Նիկոլա I», «Ծովապետ Ուշակով», «Գեներալ-Ապրաքսին», «Ծովապետ Սինեավին» և առաջին կարգի զրահապատ կրէյսէր «Վլադիմիր Մօնոմախ»։ Լուրջ հիմունքներ կան ենթադրելու, որ 3 րդ էսկադրան պատրաստ կը լինի մեկնելու առաջիկայ յունվարի 15-ին։ (Русь)

Տեղեկութիւններ Պորտ-Արտուրի մասին։ «Standard» լրագրի Թղթակիցը հաղորդում է, որ Պորտ Արտուրի ականանաւային նաւատորմիղը հրաման է ստացել օգտվել առաջին յարմար դէպքից և դուրս պրծնել գիշերով Պորտ Արտուրից ու ապաստան որոնել չէզոք նաւահանգիստներում։ (Русь)

—«Times» լրագիրը հաստատում է այն հեռագիրը, Թէ ծովապետ Տօգօի նաւատորմը մեկնել է Պորտ-Արտուրից։ Նաւատորմը գնում է առաջ Սասեբօ և Մօջի, ուր նրան կը միանան երեք ուրիշ զրահաւորներ, որոնց Թիւը այդպիսով կաւելանայ մինչև 8, ունենալով 22 կրէյսէրներ։ Նաւատորմը կանգ չի առնի ոչ Ֆօրմօզայի, ոչ Պիսկադորեան կղզիների մօտ և լի ընԹացքով կը գնայ բալտիական էսկադրային ընդ առաջ, որպէս զի ճակատամարտ տայ նրան բաց ծովում և մինչև նրա մտնելը չինական ջրերը։ Ընդամենը ծովապետ Տօգօի նաւատորմում կան մեծ նաւեր 36 հատ, մինչ Ռօժեստվենսկու նաւատորմում մեծ նաւեր կան 15 հատ։ (Б. И.)

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ

ՌՈՒՍԱՑ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

10 դեկտեմբերի

ԼՕՆԴՕՆ, դեկտեմբերի։ «Րէյտէրի Գործակալութեան» Թղթակիցն Օկուի բանակից հեռագրում է. «Լուր կայ, որ ռուսները գործ են ածում չինացիներ ճապօնացիների հաղորդակցութեան ճանապարհները փչացնելու համար և մարդիկ են որոնում Լեաօեանի ճապօնական վառօդարանները պայթեցնելու համար։ Եթէ այդպիսի չինացիներ բռնվեն, մահվան պատժի կենթարկվեն։ Ճապօնացիների համար ուղարկված ուտելիք տանող գնացքը Լեաօեանից հիւսիս կպաւ չինական 3 սայլերի, որ Թողել էին երկաթուղու գծի վրա։ Ենթադրում են, որ այդ սայլապանները վարձով ծառայում են ռուսներին։ Գնացքը չը փչացաւ, միայն մի քանի ժամ ուշացաւ։

ՄՈՒԿԴԷՆ, 9 դեկտեմբերի։ (Սեփ. Թղթ.)։ Պորտ-Արտուրը պաշարողների մէջ աճում է բերի-բերի հիւանդութիւնը։ Հիւանդութիւնն առաջանում է եփած՝ բայց հնացած բրինձի գործածութիւնից, որի մէջ անզգալի խմորում է առաջանում։ Ռուս զօրքերի սանիտարական դրութիւնը գերազանց է։

ԲԱԳՈՒ։ Կայացաւ նաւթարդիւնաբերողների արտակարգ ընդհանուր ժողով երկրագործութեան մինիստրութեան խորհրդին մասնակցելու համար պատգամաւոր ընտրելու։ Ընտր-

վեցին՝—Ղուկանեանը վճռական ձայնով, Խագէլինն ու Պապալեն խորհրդակցական ձայնով:

Կ. ՊՈԼԻՍ, 10 դեկտեմբերի: Եմէնում յեղափոխութիւն է ծագել: Ապստամբները գրաւել են Սանայի և ծովափի մէջ եղած երկիրը:

ՏԱՆԺԷՐ, 10 դեկտեմբերի (Վոլֆ): Տանժէրի ֆրանսիական դեսպանը կարգադրել է, որ փոխ-հիւպատոսը և Ֆէզում ապրող ֆրանսիացիներն անյապաղ մեկնեն այնտեղից:

ԼՈՆԴՈՆ, 9 դեկտեմբերի: (Րէյտէր): Օկուի բանակից հաղորդում են, որ ճապոնական ճակատի գծայը գտնվող ռուսական զօրամասը դեկտեմբերի լոյս 7 ի գիշերը կատաղի յարձակում գործեց Լումուտինի մօտերը, բայց նշանաւոր կորուստներով յետ մղվեց: Նոյն և հետևեալ գիշերը օգնութեան հասած ռուս հեծելազօրը յարձակվեց ճապոնական հեծելազօրի ծայրայեղ ձախ թևի վրա, բայց յետ մղվեց: Ռուսական մանր խմբեր ամեն գիշեր յարձակվում են ճապոնական պահակների վրա, բայց առանց հետևանքի:

ԴԱԿԱՐ, 9 դեկտեմբերի: (Րէյտէր): «Տերեկը», ածուխ բեռնելով, առաջ անցաւ, դիմելով դէպի հարաւ:

11 դեկտեմբերի

ՄՈՒԿԴԷՆ, 10 դեկտ. (Սեփ. Թղթ.): Դիրքերի վրա ամեն օր թնդանօթաձգութիւն է. տեղի են ունենում կամաւորների մանր ընդհարումներ: Այսօր բաւական տաքացաւ. ցուրտը միայն 5 աստիճան է:

ԵԱԼՏԱ, 10 դեկտեմբերի: Զօրաշարժի երկրորդ օրը ազնուականութեան պարագլխի խնդրի համաձայն՝ սև-ծովեան նաւատորմի գլխաւոր հրամանատար Չուխնինը ուղարկել է պատերազմական մի փոխադրանաւ, որպէս զի պահեստի զինուորներին տանի Սևաստոպոլ: Կոչվածների մեծ մասը պրաւօսլաւներ են: Հոգևորականութիւնը ողջերթի մաղթանք կատարեց. քաղաքը և զեմստվօն սրբերի պատկերներ բաժանեցին և կոչվածներին հիւրասիրեցին: Ազնուականութեան պարագլուխը գնաց Սևաստոպոլ, որպէս զի որոշէ Եալտայի գաւառից կոչվածների ընտանեկան դրութիւնը:

ՍԵՐԳԱՉ, 8 դեկտեմբերի: Յայտարարված է 7 գ. մասնակի զօրաժողովը: Զեմստվօնները և մասամբ էլ քաղաքը՝ կոչվածներին հիւրասիրում են թէյով և սպիտակ հացով: Ճանապարհի համար ծախսը պէտք է բաժանվի: Խմիչքների առևտուրն արգելված չէ. վստահութիւն են տածել դէպի կոչվածների խոհեմութիւնը:

ՄԻՆՍԿ, 10 դեկտեմբերի: Զօրաժողովի առաջին երկու օրը խաղաղ անցան: Գինետները և թէյարանները փակ են: Հրէական հասարակութիւնը 1400 րուբլի է տուել, իսկ քաղաքը 600 րուբլի կոչվածներին հիւրասիրելու համար:

ԲՈԳՈՐՈԴՍԿ, 10 դեկտեմբերի: Զօրաժողովը խաղաղ է անցնում: Ցերեկ-գիշեր ման են գալիս կազակների պահապան խմբեր: Պահեստի զինուորներին տեղաւորում են դպրոցական շէնքերում և բնակիչների տներում: Քաղաքը հիմնել է ձրի թէյարաններ: Ամեն մէկին կը տրվի մի թէյաման և մի թաշկինակ՝ մէջը թէյ, շաքար և զինուորի համար անհրաժեշտ զանազան իրեր, իսկ կարիքաւորներին—տաք զգեստ: Քաղաքը յատկացրել է 1,600 ր., իսկ ստորագրութեամբ հաւաքվել է 1,100 ր.:

ԿԻԵՎ, 10 դեկտեմբերի: Յայտարարված զօրաժողովի պատճառով՝ քաղաքային վարչութիւնը, զինուորական վարչութեան պահանջի համաձայն, պատրաստել է զինուորներին և և 2,500 ձի տեղաւորելու համար ժամանակաւոր բնակարաններ: Վարձել են 25 տուն: Զինուորների զետեղելու են նաև քաղաքային դպրոցներում և անկելանոցում, 500 հոգի—համալսարանի շէնքում և 400 հոգի էլ գիմնազիաների շէնքերում:

ՆԻՒ ԵՕՐԿ, 10 դեկտեմբերի: Մանիլայից ստացված հեռագրի համաձայն՝ Սամար կղզու բնիկները յարձակվեցին տեղական հրացանաձիգների վաշտի վրա և սպանեցին օֆիցէրին և 37 զինուորի: Դրութիւնը լուրջ է:

11 դեկտեմբերի

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ: Այս տարվայ յունվարի 8-ին Բարձրագոյն հրամանով թոյլատրված էր ներքին գործերի մինիստրին ընթացիկ եռամեակի համար նշանակել նախագահներ և անդամներ Տվերի նահանգական և Նովգորոդի գաւառական զեմստվօների վարչութիւնների համար: Այժմ որովհետև այդ զեմստվօների հերթական ժողովները պէտք է կայանան, ներքին գործերի մինիստրը Բարձրագոյն բարեհաճութեամբ, թոյլատրել է յիշված ժողովներին ընտրել զեմստվօների վարչութիւնների նախագահներ և անդամներ՝ ընթացիկ եռամեակի մնացած ժամանակի համար, այն պայմանով, որ նրանց ներկայ կազմի լիազօրութիւնն ընդհատվի, երբ զեմստվօների ժողովներում ընտրված նախագահները և վարչութեան անդամները կը հաստատվեն:—Անտառային վարչութեան տեսուչ գաղտնի խորհրդական Նիկիտինին հրամայված է լինել երկրագործութեան մինիստրի օգնական:

ՍԵՈՒԼ, 9 դեկտեմբերի: (Րէյտէր): Այստեղ ստացված տեղեկութիւնների համեմատ, ճապոնական խուզարկութիւնները հիւսիսային Կորէայում դեկտեմբերի 7-ին հանդիպեցին ռուսական հեծելազօրի մի միջակ խմբի. ընդհարում տեղի ունեցաւ. ռուսները ջարդվեցին և յետ նահանջեցին, տանելով հետներն իրանց վիրաւորներին և դաշտի վրա թողնելով մի քանի սպանվածներ: Ճապոնացիների կրած կորուստների մասին չէ յիշվում: Մի և նոյն օրը երկու ընդհարում եղաւ Եալուի մօտերը: Ասում են, որ ռուսներից սպանվել են մի քանի հոգի: Ճապոնացիները մի մարդու գերի են առել և խլել են մի քանի ձի ու մի քանի հրացան:

ՄՈՒԿԴԷՆ, 10 դեկտեմբերի: (Րէյտէր): Այսօր ռուսներին աջողվեց իրանց դիրքերը 4 վերստ դէպի հարաւ առաջ շարժել պաշարողական թնդանօթներով միասին: Ճապոնացիները լուրջ վնաս չը հասցրին ռուսներին: Վիրաւորված են 2 հոգի: Չինական իշխանութիւնը բազմաթիւ չինացի փախստականների ուղարկեց հիւսիս:

ՏՕԿԻՕ, 10 դեկտեմբերի: (Րէյտէր): Այստեղ ենթադրում են, որ Կամիմուրայի դէպի հարաւ ուղարկված էսկադրայի նպատակն աւելի շուտ խուզարկութիւն անելն է, քան բալտիական էսկադրայի հետ լուրջ կռիւ մղելը:

ԱԹԷՆՔ: Կառավարութիւնը պարլամէնտում պարտութիւն կրեց. քուէարկութեան ժամանակ դիմադիր կուսակցութիւնը 12 ձայն աւելի ստացաւ: Յայտնի չէ, թէ արդեօք կաբինէտը կը հրաժարվի՞, թէ պարլամէնտը արձակելու հրաման կը տրվի:

ՇԱՆԳՀԱՅ, 10 դեկտեմբերի: (Րէյտէր): Լուր է պտտում, որ Կամիմուրայի էսկադրային պատկանող օժանդակ մի կրէյսէր երէկ մտել է Սինգապուր՝ բալտիական էսկադրայի համար յատկացված ածխատար նաւերը բռնելու նպատակով:

ՊԷԿԻՆ, (Րէյտէր): Չինկաները պատերազմական մթերքներով և ուտեստով մտնում են Պորտ-Արտուր: Նրանք լաւ վարձատրութիւն են ստանում, որովհետև այնպէս են հաշւում թէ չորսից երեքը կը բռնվեն ճապոնացիներից: Փողը վճարում է ռուս-չինական բանկը:

ՄՕՍԿՎԱ: Գիւղատնտեսական ընկերութեան խորհրդի անդամների ընտրութիւնը կատարվեց: Ընտրվեցին իշխան Շչերբակովի հակառակորդները—Լեվիցկի, Զուբրիլին և Սկոբելցեվ (?) քարտուղար ընտրված է Բլեկլօ: Երկու ազատ տեղի համար ընտրութիւնը որոշվեց կատարել յաջորդ նիստին:

ՍԱՄԱՐԱ: Գաւառական զեմստվօների նախահաշիւները, որոնք կազմված են աւելի մեծ ծաւալով քան անցեալ տարի, ինչպէս Բուզուլուկինը՝ 24%, Ստաւրոպոլինը 30%, Նիկոլայևինը 34%, բոլորը հաստատված են անփոփոխ նահանգի կառավարչի կողմից, բացի Սամարայի զեմստվօինը, որի նախահաշիւը անցեալ տարվանից գերազանցում էր 43%:

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ: Գեներալ-ադիւտանտ Կուրոպատկինի ամենահպատակ հեռագիրը 1904 թուի դեկտեմբերի 10-ից: «Դեկտեմբերի 10 ին տեղեկութիւններ չեն ստացված պատերազմական ընդհարումների մասին: Դէպի լոյս դեկտեմբերի 10-ի գիշերը մի քանի զօրախմբեր խուզարկութիւններ կատարեցին հակառակորդի դիրքերի մօտ Բանիւպուզա գիւղի մօտ: Մի մասը ներս խուժեց Բանիւպուզա գիւղը, իսկ միւս մասը կռւով գրաւեց ճապոնական խրամատները: Ճապոնացիները մի քանի անգամ յարձակողական դիրք բռնեցին մինչև երկու բատալիօն ուժով, բայց մեծ կորուստներով յետ էին մղվում: Գերի են բռնված մի քանի ճապոնացիներ: Մեր կորուստներն են—սպանված են 3 օֆիցէր և 6 զինուոր՝ վիրաւորված են 3 օֆիցեր և 61 զինուոր: Դեկտեմբերի 8-ին Սախէպու գիւղի մօտ հակառակորդը ռմբակոծում էր մեր դիրքերը: Երկու լեռնային ռումբ ընկան մի տուն, ուր տեղ մարդիկ կային, բայց կորուստներ չը պատճառեցին: Դէպի լոյս դեկտեմբերի 9-ի գիշերը մեր խուզարկուները աննկատելի կերպով մօտենալով հակառակորդի գրաւած Խօանդի գիւղին, Սանդէպուից երկու վերստ արևելք, տների լուսաւորված պատուհաններից ներս ձգեցին մի քանի պերօկսիլինի փամփուշտներ, որոնց պայթիւնը ճապոնական պահակների մէջ իրարանցում առաջացրեց: Դեկտեմբերի 9 ին մեր խուզարկուները ճապոնացիներից խլեցին 9 սայլ՝ անասունների ճարակով և ուտեստեղէնով: Օրը արևային էր և փչում էր թոյլ քամի. ցուրտը հասնում էր 10 աստիճանի: Վերոյիշեալի մասին ամենահպատակօրէն զեկուցանում եմ Ձեր Կայսերական Մեծութեան:»

Գեներալ ադիւտանտ Կուրոպատկինի ամենահպատակ հեռագիրը 1904 թւի դեկտեմբերի 10-ից. «Դեկտեմբերի 10-ի գիշերը զեկուցանելու պատերազմական ընդհարումների մասին չեն ստացված: Առաւօտեան ցուրտը հասնում էր 10 աստիճանի: վերոյիշեալի մասին ամենահպատակօրէն զեկուցանում եմ Ձեր Կայսերական Մեծութեան»:

—

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ԲՈՐՍԱՆ

10 դեկտեմբերի

Բօրսայի դիսկօնտը	6—7½%	»
Պետական 4% րենտան	91 3/8 —	»
I Խաղաղ. տոմսերը	423— —	»
II » »	316 —	»
III » »	264— —	»
Թիֆլիսի քաղաք. Կրեդիտ. Ընկ.	— — —	»
Բագուի » » »	— — —	»
Թիֆլիսի հող. բանկի 5% . .	— — —	»
» » » 4½% . .	— — —	»
Բագուի նաւթ. Ընկ.	402— —	»
Կասպիական Ընկ.	5300— —	»
Մանթաշեան և Ընկ.	230— —	»
Նոբէլի և Ընկ.	— — —	»

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ ԹԱԳՈՒՀԻ ՏԻԳՐԱՆԵԱՆ
ԻՍԱՀԱԿ ՄԵԼԻՔ-ԱՂԱՄԱԼԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԹԻՖԼԻՍԻ ԱՐՔՈՒՆԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆ

Ձեռնարկութիւն Կայսերական թատրոնների արտիստ Լ. Դ. Դոնսկոյի

Այսօր, կիրակի, դեկտեմբերի 12-ին, մասնակցութեամբ տ.տ. Տօմկեվիչի, Տուլլերի, Շիխուցկոյ Մինչենկոյի, Խարիտոնովայի, պ.պ. Լ. Դ. Դոնսկոյի, Կոմարովի, Գալեցկու, Դեմեանենկոյի, Բագրովի, Զալիպսկու և Մուրատովի: Պարերը կը դնէ բալէտմէյստր Ե. Ի. Ջիօվաննի. Պրիմա-բալերինա Ե. Ս. Լենչևսկայա: Կը ներկայացվի

«Ն Ե Ր Օ Ն»

օպեր. 4 գործ. 6 պատկ. երաժ. Ռուբինշտէյնի:

Սկիզբը երեկոյեան ժամը 8-ին:

Երեքշաբթի, դեկտեմբերի 14 ին, Կայսերական թատրոնների արտիստուհի Ն. ՊԱՊԱՅԵԱՆԻ զաստրօլ մասնակցութեամբ Լ. Դ. Դոնսկոյ կը ներկայացվի ԴՈՒԲՐՕՎՍԿԻՅ օպեր. 5 գործ. երաժ. Ե. Նապրաւնիկի: Չորեքշաբթի, դեկտեմբերի 15-ին, վրաց դրամատիկական ընկերութեան ներկայացում, կը ներկայացվի «ԱՒԱԶԱԿՆԵՐ», ողբերգութիւն Շիլլերի:

Պատրաստում են ներկայացնելու ՄԱՆԴԱՐԻՆԻ ՈՐԴԻ, օպեր. 1 գործ. երաժ. Կիւի.

Տոմսակները ծախվում են:

1—1 Կառավարիչ՝ Ի. Ա. Կեյլեր

Կիրակի, դեկտեմբերի 19 ին

ԹԻՖԼԻՍԻ ԺՈՂՈՎԱՐԱՆԻ ԴԱՀԼԻՃՈՒՄ

յօգուտ Թիֆլիսի Հայուհեաց Բարեգործական ընկերութեան կայանալու է

«CONCERT PROMENADE»

Հ Ա Մ Ե Ր Գ

Համերգին յօժար մասնակցում են՝ տիկ: Մվէտաղէ-Ղօրղանեան, օր. Խատիսեան, պ.պ. Արմէնեան, Բարխուդարեան և Վասիլեվ: Համերգից բեմի վրա կը պարեն բնորոշ պարեր. 1) Տարանտելլա. 2) Հունգարացոց պարեր. 3) Кэкъ-Вокъ (կը կատարեն նեգրերը):

Մուտքն արժէ՝ 2 ր. 20 կ. ուսանողներին 1 ր. 10 կ.

(տեղերը առանց համարի)

Տոմսակները կարելի է ստանալ Ընկերութեան Արհեստանոցում (Գօլովինսկայա, № 25), իսկ համերգի օրը ժողովարանում:

Համերգի սկիզբն է երեկոյեան ժամը 9 ին:

(Կ. Ե. Կ.) 1—3

Լոյս տեսաւ

ԳԵՆԵՐԱԼ ՅՈՎՀ. ԼԱԶԱՐԵԱՆԻ

ԲԱՑ-ՆԱՄԱԿ ՊԱՏԿԵՐԸ

իր զօրախմբով

1 ը 5 կ., 10-ը—40 կ., 100—3 ր.

Արժէքը կարելի է ուղարկել և մարկաներով.

Դիմել՝ Вардану Чиниджіану фототипія С. Согомоняна, Тифлисъ. (կ. ե. ո.) 1—3

ԹԻՖԼԻՍԻ ԺՈՂՈՎԱՐԱՆ

Երեքշաբթի, դեկտեմբերի 14-ին, Թիֆլիսի ժողովարանի սիրողների խումբը, անդամների, կանդիդատների և նրանց ընտանիքների համար կը ներկայացնէ

առաջին անգամ հայ բեմի վրա

բարեհաճ մասնակցութեամբ տ. Զաքէլի և պ. Միրաղեանցի

«ԶԱՐՄԱՆԱԼԻ ՆԵՐՊԱՐԱՆԱՓՈԽՈՒԹԻՒՆՆԵՐ»

կոմ. կատակ. 3 գործ. հեղ. Գ. Բիլլերին, Թարգմ. Կ. Շիրինեանի:

Մասնակցում են՝ տ,տ. Զաքէլ, Յակոբեան, օր. Մէլիք Աղամեան, պ.պ. Միրաղեան, Սարեան, Սափարեան, Երվանդեան, Կարապետեան:

Տեղերի գները 1 րուբլ. մինչև 30 կոպ.

Սկիզբը ճիշդ ժամը 8½-ին երեկոյեան:

Աշակերտներին մուտքը արգելվում է:

1—2 Ռեժիսսոր Գ. Վ. Միրաղեան

Պող. Կարա-Մուրզան

խնդրում է իր խմբի անդամներին հաւաքվել ամսիս 26 ին տալիք կոնցերտին պատրաստվելու համար: Փորձերը լինելու են վրաց ազնուականների թատրոնի բակում վարձված սենեակում ամեն օր, բացի երեքշաբթի և ուրբաթ օրերից ժամի 6½-ին երեկոյեան: Առաջին փորձը կը լինի ուրբաթ, դեկտեմբերի 10 ին: Որովհետև համերգը լինելու է նոր ծրագրով, ուստի խնդրվում է առաջին օրից փորձերին ներկայ լինել: 4—4

Լոյս տեսան

Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆԻ

ՀԱՆՐԱՄԱՏՉԵԼԻ ՄԵՍՐՈՊԵԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆԻ

№ 5, 7, 8 գրքերը

№ 5—ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ, Լէօի

I հատոր, երկրորդ տպագրութիւն, փոփոխած, լրացրած և էժանացրած

(Առաջին տպագրութիւնը 453 էջ էր և արժէր 1 ր. 50 կ., ներկայ հրատարակութիւնը 548 էջ է, աւելի մեծ ծաւալով և արժէ 1 ր. 20 կ.):

Ճանապարհածախսով 1 ր. 40 կ.

Տասը հատ միանգամից գնողը ստանում է 10% զիջումն և ճանապարհածախս չէ վճարում:

№ 7—«ԴԷՊԻ ԱՐԱՐԱՏ», Արշ. Միխիթարեանի, գինն է 40 կ.:

№ 8—«ՀԱՍԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ՆԵՑՈՒԿՆԵՐԸ», դրամա Իբսէնի, գինն է 50 կ.:

Այս երեք գրքերը միասին գնողը ճանապարհածախս չէ վճարում:

—

Դիմել Հանրամատչելի Գրադարանի խմբագիր-հրատարակիչ Հ. Առաքելեանին, Թիֆլիս, «Մշակի» խմբագրութիւն:

LA REVUE

(Ancienne «Revue des Revues»)

LA PLUS REPANDUE ET LA PLUS IMPORTANTE PARMI LES GRANDES REVUES FRANÇAISES ET ETRANGÈRES

Nouvelle série agrandie, sur papier de luxe, articles inédits de premier ordre, collaborateurs les plus illustres, etc, etc., parait le 1er et le 15 de chaque mois.

Un an: 28 fr.—Six mois: 16 fr.—Trois mois: 9 fr. frais de poste compris.

Les nouveaux abonnés recevront gratuitement 3 magnifiques gravures choisies parmi les chefs d'œuvre du Musée du Louvre. sur papier de Chine.

SPÉCIMEN GRATUIT SUR DEMANDE

PARIS, 12 Avenue de l'Opéra.—Directeur: JEAN FINOT.

P.-S—PRIX REDUIT POUR LES MEMBRES DU CORPS ENSEIGNANT. 4 և 18